
INSTITUTIONELLA FÖRÄNDRINGAR FORTSATT NÖDVÄNDIGA

BO LUNDGREN

Väljarna gav 1991 den nya regeringen ett klart mandat att ta i tu med de senaste decenniernas politiska misstag. De socialdemokratiska regeringarnas ideologiskt grundade ekonomiska politik hade kvävt tillväxtkraften och lett Sverige in i den djupaste krisen under efterkrigstiden.

Utgången av 1994 års val kommer sannolikt att bestämmas av trovärdigheten i den ekonomiska politiken. Moderata samlingspartiet, liksom övriga regeringspartier, kommer att begära ett nytt mandat att fullfölja den inledda saneringen av Sveriges ekonomi. Den kan lika lite som nu bygga på "en ny ekonomisk teori" utan måste utgå från att den enda vägen att lösa problemen är att identifiera orsakerna och ha viljan och förmågan att åtgärda dem.

Den avgörande frågan som väljarna kommer att ställas inför är således vilket regeringsalternativ som har högst trovärdighet när det gäller att leda Sverige ur den ekonomiska krisen. För att lyckas måste vi kunna beskriva problemen och

BO LUNDGREN är skatteminister

dess orsaker och samtidigt redovisa vad som åstadkommit. Slutligen måste vi tydliggöra vad alternativet till regeringens politik innebär och vilka effekter det skulle få.

Inflations- och spekulatøkonomi

Det är drygt två år sedan vi moderater tillsammans med de andra borgerliga partierna tog över regeringsansvaret efter den socialdemokratiska politikens haveri. Vi visste vilka problem som låg framför oss även om vi underskattade kraften i den ekonomiska nedgången. Det var strukturproblemen, som växt fram i ekonomin sedan slutet av 1960-talet, de återkommande kostnadsproblemen och slutligen finanskrisen som var ett resultat av 1980-talets inflations- och spekulatøkonomi.

Vi har vidtagit en lång rad åtgärder för att lösa de strukturella problemen i

ekonomin. Denna inriktning måste ligga fast också under den kommande mandatperioden.

Den offentliga sektorn reformeras både vad avser transfereringssystemen och de offentliga verksamheterna. De sänkta ersättningsnivåerna i de olika försäkringssystemen har inneburit en kraftig ökning av produktiviteten i industrin och andra delar av näringslivet.

Undanröjer flaskhalsar

Till följd av förändringarna i sjukförsäkringen har sjukfrånvaron nästan halverats sedan slutet av 1980-talet. En effekt är att många företag som tidigare haft för många anställda för att klara den höga frånvaron har friställt personal. På kort sikt uppkommer svårigheter både för de enskilda som drabbas av arbetslöshet och för oss alla till följd av de kortsiktiga kostnaderna. Men den dramatiska produktivetsförbättring som detta innebär är en förutsättning för tillväxt och nya arbetstillfällen.

Reformerna i transfereringssystemen innebär att vi till stor del undanröjer de flaskhalsar som tidigare ledde till överhettning vid mycket låga tillväxtnivåer.

När det gäller de offentliga verksamheterna har monopolen brutits. Alternativ som ger konkurrens och därmed ökad effektivitet växer fram. Den negativa produktivets utveckling

som under de senaste decennierna kännetecknat stora delar av de offentliga verksamheterna har vänts i sin motsats. Förutom de ekonomiska vinster som står att vinna genom dessa reformer leder de också till att valfrihetsrevolutionen blir verklighet. Nu är det inte, som tidigare, enbart de välbeställda som kan välja skola. Samma utveckling kommer vi att se också inom vård och omsorg. Avdragsrätten för barntillsynskostnader i kombination med vårdnadsbidraget är ett exempel.

Mer återstår emellertid att göra. De olika socialförsäkringssystemen bör i än högre grad få en enhetlig utformning och pensionsfrågan måste få en långsiktigt hållbar lösning.

Tillfällig tillnyktring

Den andra sidan av problemen med de stora offentliga utgifterna var de allt högre skatterna. Problemen förstärktes av det tidigare skattesystemets struktur. I likhet med transfereringssystemen missgynnade de höga marginalskatterna arbete och sparande samtidigt som flaskhalsar i produktionen skapades. Den nödvändiga marginalskattereform som socialdemokraterna till slut tvingades acceptera var ett uttryck för en – om än för socialdemokraterna tillfällig – tillnyktring i skattepolitiken. Dessvärre var utgångspunkten att skatteuttaget skulle behållas oförändrat och det går inte att

eliminera de negativa effekterna av höga skatter utan att de sänks.

Åtta skatter har avskaffats och väsentligt fler har sänkts. Det samlade skatteuttaget har sänkts med drygt 13 miljarder kronor och för första gången sedan 1985 understiger skattetrycket i år 50 procent av den samlade produktionen. Den totala skattekillen för arbetsinkomster – d.v.s. inkomstskatten, skattdelen av arbetsgivaravgifterna och mervärdesskatten – som sänktes med åtta procentenheter genom skattereformen har minskat från 63,4 procent 1991 till 59,2 procent i år.

Skattesänkingspolitiken måste också präglade nästa mandatperiod. Redan i höst genomförs en omfattande företags-skattereform. För kommande år ligger en sänkning av mervärdesskatten högt på den prioriterade listan, vilket bl a skulle förbättra situationen för den privata tjänstesektorn. En annan viktig reform är att göra dagens osynliga löneskatter synliga och förmånsrelaterade.

Ytterligare räntesänkningar

Reformerna av den offentliga sektorn har lett och måste också fortsättningsvis leda till omfattande besparingar. Det strukturella budgetunderskottet är ett resultat av att inte ens världens högsta skatteuttag räckte till för att finansiera de ännu högre utgifterna. De beslut som har fattats av riksdagen för de kommande

åren innebär, också efter att de hittills beslutade skattesänkningarna finansierats fullt ut, att det strukturella underskottet elimineras mot slutet av 1990-talet. Den, redan beslutade, budgetsaneringen måste nu fullföljas för att skapa förutsättningar för ytterligare räntesänkningar. Det är den enskilt viktigaste faktorn för ekonomisk återhämtning.

Uteblivna kompensationskrav

Den i sig önskade deprecieringen av kronan innebär inte att de grundläggande kostnadsproblemen, som tidigare, har skjutits på framtiden. Konkurrenskraften har också stärkts genom att arbetsgivaravgifterna har sänkts och produktiviteten i näringslivet har ökat. Det mesta talar också för att vi denna gång skall kunna hantera de ofrånkomliga importprisökningar som deprecieringen innebär. Inget tyder idag på att vi kommer att få kompensationskrav som åter skulle sätta fart på löne- och prisspiralen. De låga avtalen på arbetsmarknaden, inte minst inom verkstadsindustrin, är ett tecken på detta. Men det krävs ändå en beredskap för att snabbt avvärja tendenser till ökad inflation.

Vid valet 1994 kommer den akuta hanteringen av den finanskris som följde av 1980-talets spekulationsekonomi att ha avslutats. Mycket "effervård" kommer emellertid att krävas och effekterna på

samhällsekonomin kommer fortfarande att vara kännbara.

De akuta problem som drabbat banksektorn tillhör de mer uppenbara effekterna av finanskrisen. För att upprätthålla stabiliteten i betalningssystemet och trygga kreditförsörjningen krävdes politiska ingripanden för att skydda insättare och andra fordringsägare.

Samhällsekonomin har påverkats genom den skuldanpassning, som har lett till en mycket kraftig uppgång i det privata sparandet. Denna anpassning är en oundviklig följd av att de lån som togs upp under 1980-talet nu måste amorteras så att skuldbördan för såväl enskilda som företag kan hävas.

Under loppet av några år har det privata sparandet svängt från att vara negativt till att bli kraftigt positivt. Det ökade privata sparandet är i sig positivt eftersom det ger en långsiktigt bättre ekonomisk utveckling. Men effekten på den inhemska efterfrågan har varit dramatisk eftersom nästan 300 miljarder kronor – eller ca 20 procent av BNP – som tidigare konsumerats nu i stället sparas.

Mildrade bankproblem

Den enskilt viktigaste faktorn för att lindra effekterna av den ofrånkomliga skuldsaneringen är att skapa förutsättningar för varaktigt lägre räntenivåer. Neddragningen av skuldbördan kan då

spridas ut över en längre tid och därmed minskar belastningen på samhällsekonomin. Detta visar hur lösningen på de långsiktiga, strukturella problemen och finanskrisen hänger ihop. Genom att den beslutade budgetsaneringen fullföljs under nästa mandatperiod skapas förutsättningar för låga räntor. Problemen i banksektorn blir lättare att hantera och den neddragning av inhemska efterfrågan som skuldanpassningen medfört lindras.

Med utgångspunkt i de insatser som har gjorts sedan regeringsskiftet för att sanera svensk ekonomi är möjligheterna mycket goda att skapa trovärdighet för regeringens politik. Även om det kommer att ta tid innan skadorna av två decenniers missgrepp har reparerats är det möjligt att se ljuspunkter. Varslen minskar, antalet lediga platser ökar och industriproduktionen växer åter efter det dramatiska fall som började 1989.

Nästa mandatperiod bör också präglas av institutionella förändringar. Framförallt bör riksdagens arbetsformer förändras. Enligt min mening bör utskottsorganisationen förändras så att vi i princip återinför ett övergripande statsutskott. Det skulle ge en betydligt bättre budgetdisciplin.

Samtidigt som regeringspartierna med trovärdighet kan visa att de har haft förmåga att ta itu med de grundläggande problemen står socialdemokraterna tom-

hänta. De beslut som fattades på den socialdemokratiska partikongressen visar att den försiktiga omprövning som socialdemokraterna tvingades inleda under den förra mandatperioden har avstannat. Nu förespråkas i stället en återgång till samma politik som skapade dagens problem.

Keynesiansk politik

Förslaget att "flytta ut" i vart fall sjukförsäkringen ur statsbudgeten och finansiera dem med egenavgifter betyder att dagens förmåner skall betalas två gånger. Det innebär en skattehöjning på 50-55 miljarder eftersom arbetsgivaravgifterna inte sänks i motsvarande mån. Det motsvarar i genomsnitt ca 15 000 kronor per hushåll som läggs på arbete och produktion. Tillsammans med förslaget om "värnskatt" innebär socialdemokraternas politik att mer än hälften

av "Århundredets skattereform" skulle återtas redan tre år efter att reformen genomfördes.

På kort sikt vill socialdemokraterna driva en keynesiansk politik och öka budgetunderskottet, vilket pressar upp räntorna. På lång sikt vill de höja skatterna. Det sammantagna resultatet blir att ekonomin försvagas både på kort och lång sikt.

Socialdemokraternas alltjämt höga noteringar i opinionsmätningarna speglar ett stämmingsläge. Många är säkert otåliga för att det ekonomiska läget inte förbättras tillräckligt snabbt. I takt med att valet närmar sig och väljarna får klart för sig vad det socialdemokratiska alternativet innebär förändras detta. Då ställs frågan vad Sverige behöver under nästa mandatperiod - höjda skatter och färre jobb eller sänkta skatter och fler jobb?